

Kvaliteta mlijeka i mliječnih proizvoda na našem tržištu (Quality of Milk and Milk Products on our Market)

Prof. dr. Franc FORSTNERIČ, Institut za mljekarstvo VTOZD za živinorejo,
Biotehniška fakulteta Ljubljana

Stručni rad — Professional Paper

UDK: 637.072

Prispjelo: 10. 2. 1990.

Kvaliteta mlijeka i mliječnih proizvoda je jako širok pojam, pa je objektivno ocjenjivanje te kvalitete zbog toga vrlo zahtjevan i odgovoran stručni posao. Uspoređivati se mogu samo isti proizvodi različitih proizvođača i ukazivati na bolja rješenja. S druge strane, ocjenjivanje je u službi potrošača, on se obrazuje i upućuje na pravu kvalitetu proizvoda. Kod nas ocjenjivanje takve funkcije, nažalost, još nema pa zbog toga ne možemo u kvaliteti ići u korak s razvijenim svijetom. Pomanjkanje mlijeka, nered na tržištu i u tehnologiji, vrlo često smanjuju vrijednost ocjenjivanja kvalitete.

Usprkos takvu stanju, mljekarstvo i njegove službe trudili su se da zadrže instituciju ocjenjivanja, da motiviraju stručne kadrove za što kvalitetniji rad. Za redovno prisustvo na ocjenjivanjima, najbolji proizvodi bi trebali sticati pravo na »znak kvalitete«, obilježje koje bi za potrošače bilo garancija kvalitete. Mljekara bi se pak morala stalno truditi da ne izgubi pravo na takvo obilježje. U uvjetima pomanjkanja mlijeka »znak kvalitete« za mljekare nije bio interesantan pa je čak ocjenjivanje bilo za neke suvišno, jer se sve moglo dobro prodati. U inflatornim prilikama padanje kvalitete i siromašenje asortimana je u mljekarskoj privredi bilo neminovno. Broj mljekara koje su slale svoje proizvode na nagradna ocjenjivanja bio je posljednjih godina sve manji, a broj medalja tj. dobrih ocjena sve veći uz nepromijenjene kriterije ocjenjivanja. Dok su mnoge mljekare apstinirale od ocjenjivanja, druge koje su ostale vjerne naporima za bolju kvalitetu, slale su na ocjenjivanje uglavnom najbolje proizvode, što nikako ne daje objektivnu sliku kvalitete naše mljekarske proizvodnje.

U posljednje vrijeme u organizaciji privrednih komora, uz nagradna ocjenjivanja mlijeka i mliječnih proizvoda, izvodi se testiranje kvalitete mlijeka i mliječnih proizvoda na tržištu. Zasad su njime obuhvaćeni samo glavni gradovi republika, ali bi se ono postepeno, s obzirom na mogućnosti, trebalo proširiti na sve potrošačke centre u zemlji s ciljem, da potrošače što objektivnije informira o stvarnoj kvaliteti mliječnih proizvoda na tržištu, suzbija neloyalnu konkurenciju, upozorava potrošače na pravu vrijednost proizvoda i njegovu kvalitetu, te ga usmjerava na kupnju kvalitetnih mliječnih proizvoda i diže opću kulturu ishrane. Institucija testiranja kvalitete konzumnih proizvoda u najširem smislu u razvijenom svijetu je već dobro poznata i prihvaćena, a kod nas je tek na početku.

Organizatori testiranja kvalitete mlijeka i mliječnih proizvoda u nas trude se da ocjenjivanje kvalitete dovedu na jedinstven nivo koji će biti usuglašen s našim važećim propisima i međunarodnim normama. Pohvalno je da je

prošle godine uvedeno testiranje kvalitete mlijeka i mliječnih proizvoda naišlo na tako veliku popularnost, najšire javnosti i mljekara. Neke mljekare osjećale su se ugroženima bojeći se da testiranje slučajno uzetih uzoraka u trgovini i objava rezultata o njihovoj kvaliteti mogu nanijeti štetu njihovom poslovnom usjehu. Objektivno testiranje kvalitete ne može nanijeti štetu. Naprotiv, aktivirat će napore svih subjekata da poboljšaju kvalitetu mliječnih proizvoda na tržištu.

Dobro je ako se umanju mogućnost prodaje slabih proizvoda u korist kvalitetnijih.

Svrstavanje mliječnih proizvoda u kvalitetne razrede na prošlogodišnjem testiranju daje slijedeću sliku o kvaliteti mliječnih proizvoda na tržištu:

Kvalitetni razred	Ocjena	% uzoraka
A	Preporučljiva kvaliteta ukupno	60,00
	od toga:	
	E — Extra razred	13,3
	I. razred	26,7
B	II. razred	20,0
	Zadovoljavajuća kvaliteta III. razred	6,7
C	Nepreporučljiva kvaliteta ukupno	33,3
	od toga:	
	— ne odgovara deklaraciji	3,3
	— slaba kvaliteta	20,0
	— bakteriološko neispravni proizvodi	10,00

Rezultati prošlogodišnjeg ocjenjivanja ukazuju na činjenicu da je na našem tržištu samo 60% mliječnih proizvoda u prosjeku preporučljive kvalitete, odnosno da je svaki treći proizvod slabe, nepreporučljive kvalitete. Takvo stanje kvalitete, na žalost, jako nas udaljuje od Evrope!

Dosadašnja iskustva pokazuju, nažalost, da su rezultati testiranja kvalitete mlijeka i mliječnih proizvoda u dnevnoj štampi ponekad (Ljubljana) objavljeni na senzacionalni način, u novinarskom žargonu, umjesto da je dan kritičan pregled kvalitete proizvoda nakon prethodne stručne konsultacije s komisijom ili predsjednikom ocjenjivačke komisije. Vjerojatno do netočne interpretacije rezultata testiranja ne bi došlo.

Neki proizvođači slabije ocijenjenih proizvoda izrazili su nezadovoljstvo i prigovaraju da u tehnološkom lancu od mljekare do potrošača za kvalitetu proizvoda veliki dio odgovornosti pada na sposobnost, organiziranost i opremljenost trgovinske mreže i da bi organizatori testiranja kvalitete mliječnih proizvoda morali razgraničiti odgovornosti mljekarske industrije kao proizvođača mliječnih proizvoda i trgovinske mreže, te u tom duhu javnosti predstaviti rezultate testiranja. Mljekarska industrija treba se potruditi i zahtijeva-

ti da se distribucija mliječnih proizvoda do potrošača izvrši na način i u uvjetima koji ne mogu negativno utjecati na njihovu kvalitetu, organoleptičke osobine, rok trajanja i dr. Mljekarska industrija ne može i ne smije dopustiti da se njezini proizvodi distribuiraju u neadekvatnim uvjetima. To bi sigurno mogla biti bolna točka u novom sistemu testiranja kvalitete. Organizator testiranja je takvu mogućnost eliminirao u najvećoj mogućoj mjeri time da je pravilnikom o uzorkovanju proizvoda predviđeno da se uzorci uzimaju samo u trgovinama u kojima su mliječni proizvodi pravilno uskladišteni na odgovarajućim temperaturama. Takva mjera eliminira priličnu količinu mliječnih proizvoda od testiranja njihove kvalitete ili ih isključuje od kritične procjene njihove vrijednosti te prepušta sudbini tržišta.

Za uspješno provođenje testiranja kvalitete proizvoda na tržištu morali bismo u mljekarstvu usvojiti standardne propise i međunarodne norme i učlaniti se u svjetsku mljekarsku federaciju. Već odavno morali bismo biti članovi federacije UN, a ne trudimo se ozbiljno da uvedemo standardne propise o proizvodnji mlijeka, mliječnih proizvoda i druge normative koje donosi i propisuje međunarodna mljekarska federacija. Time bismo ispunili važan uvjet koji bi nas na tom području približio Evropi.

Može se ustvrditi da su uzroci slabim rezultatima ocjenjivanja kvalitete naših mliječnih proizvoda u cjelini slijedeći:

— kvaliteta mljekarske proizvodnje kao složen i širok pojam je u prvom redu ekonomske prirode. Ekonomski položaj mljekarstva određuje strukturni položaj poljoprivrede. Zbog mnogih grešaka u bliskoj prošlosti nastale su velike neusklađenosti u ekonomskom položaju mljekarstva. Zbog slabe strukture u našoj poljoprivredi, s jedne strane su jako usitnjena seljačka gospodarstva u privatnom sektoru, a s druge strane prevelike koncentracije u državnoj agrarnoj industriji s velikim gubicima. Pored tih dviju kategorija nastala je treća: to su usmjereni (robni) proizvođači kao najperspektivniji.

Nastali su kao odraz tržišta, probijajući idejne pregrade. Iako su na početku bili slabo prihvaćeni, zbog prehrambenih potreba ta kategorija utvrdila je svoj položaj i ostvaruje relativno najveći dohodak u mljekarstvu. Zbog sličnih okolnosti javila se velika nestabilnost i nestašica u svim zemljama realnog socijalizma. Probleme imaju i razvijene zapadne zemlje, ali se one bave problematikom viškova i plasmana proizvoda, a ne nestašicom.

Koliko struktura mljekarstva utječe na ekonomski položaj i kvalitetu mljekarske proizvodnje vidi se na osnovu primjera o prosječnoj dnevnoj proizvodnji mlijeka po gazdinstvu u nekim pokrajinama s različitim uvjetima proizvodnje i privređivanja, npr.:

Pokrajina	Prosječna dnevna količina mlijeka po gazdinstvu 1	Kvaliteta mlijeka	
		Ukupni broj mikroorg. u 1 ml na prijemu	Izdržljivost svježeg pasteriz. mlijeka dana
Slovenija	15	3.000.000	2
Bavarska (SRN)	200—300	100.000	6
Wisconsin (USA)	1000—3000	50.000	12

Proizvodni troškovi po litri mlijeka, te troškovi sabiranja i prerade bitno se smanjuju za veće količine mlijeka.

Sličan je odnos između količine proizvedenog mlijeka i njegove kvalitete na rampi mljekare i kvalitete svježeg pasteriziranog mlijeka i drugih mliječnih proizvoda u prodaji. To se uglavnom odražava u trajnosti proizvoda, što je danas glavno konkurentsko pitanje svakog zahtjevnog i dobro organiziranog tržišta.

Cijena mlijeka i mliječnih proizvoda te potrebnog rada s povećanjem proizvodnje mlijeka smanjuje se u svim razvijenim sredinama, kao što se to vidi iz službenih podataka US Depart. of Agriculture o cijeni mlijeka i mliječnih proizvoda u cjelokupnoj ishrani u postocima za neke proizvode u razdoblju od 1950. do 1985:

	Cijena mlijeka i mliječnih proizvoda u % u cjelokupnoj ishrani	Minute rada za 1 kg, preračunato iz prosječnih primanja			
		mlijeko	maslac	sir (tvrdi)	sladoled
1950.	17,7	7,9	60,0	46,8	17,8
1970.	14,0	5,15	31,0	36,0	7,35
1985.	11,9	3,55	26,8	34,8	7,25

U tom vremenskom razdoblju od 35 godina (1950—1985) proizvodnja mlijeka povećala se za dvostruko, a broj krava muzara smanjio za polovinu. Mliječnost po kravi porasla je prosječno od 2921 l u god. 1950. na 6515 l u god. 1985. Slične trendove je moguće uočiti u svim visoko razvijenim proizvodnim sredinama.

Te konkretne podatke navodim kao primjer koji dobro ilustrira međusobnu ovisnost količinske proizvodnje i kvalitete, koja nam mora biti uzor i cilj srazmjerno našim uvjetima i mogućnostima.